

CEZA TÜRLERİ

Cezalar dört türdür. Bunlar:

- 1- Hadler
- 2- Cinayetler
- 3- Tazir
- 4- Muhalefetler

Hadlerden kasıt Allah'ın hakkını almak için miktarı belirlenmiş cezalardır. Suçluyu suça yönelmekten engellediği için bunlar "**hadler**" olarak isimlendirilmiştir. Suçun kendisi de "**had**" olarak isimlendirilir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

...تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا... "**İşte bunlar Allah'ın hudutlarıdır, ona yaklaşmayınız**"¹

Aynı zamanda bu suça uygulanan ceza için de "hadd" kelimesi kullanılmaktadır. Hadd ve hudud kelimeleri günahkara uygulanacak ceza anlamında kullanılmıştır. Bu isimlendirme yalnızca Allah'ın hakkı olan hususlar için kullanılır. Bunların dışında kalanlar böyle isimlendirilmezler. Bunlar, ne yönetici ne de haksızlığa uğrayan kişi tarafından affedilemez. Dolayısıyla insanlardan hiçbiri hiçbir şekilde bu türden

¹ Bakara: 187

suçlara uygulanacak cezaları affetme hakkına sahip değildir.

Cinayet kapsamına giren cezalar, insan vücuduna karşı işlenen suçlar için kullanılır. Kısas yapılmasını veya para cezası uygulanmasını gerektirir. Cana veya vücudun herhangi bir organına karşı yapılan saldırıların tümünü kapsar. Burada saldırıdan kasıt saldırı karşılığında ceza uygulanmasıdır. Bu cezalar ise kulun hakkıdır. Dolayısıyla kul, bu cezaları affetme ve hakkından vazgeçme hakkına sahiptir. Yüce Allah: *كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ*: **Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı. Hür ile hür (insan), köle ile köle, kadın ile kadın..."** ifadesinden sonra *فَمَنْ عَفَىٰ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ* **...öldüren, ölenin kardeşi tarafından bağışlanmışsa..."**¹ buyurmaktadır. Yani dileyen kimse, dinde kardeşi olan kimseden, kısas hakkından vazgeçebilir. Ayette yer alan bu ifade, hak sahibinin cinayetlerde, hakkından vazgeçme ve affetme yetkisine sahip olduğuna işaret etmektedir. Hak sahibinin affetmesinin caiz olduğunu açıklayan birçok hadis vardır.

Ebu Şüreyh el-Huzaî'den: Dedi ki: Rasulullah (ﷺ)'i şöyle söylerken işittim:

أَصِيبَ بَدَمٍ أَوْ خَبْلٍ الْخَبْلُ الْجِرَاحُ فَهُوَ بِالْخِيَارِ بَيْنَ إِحْدَى ثَلَاثٍ إِمَّا أَنْ يَقْتَصَّ أَوْ يَأْخُذَ الْعَقْلَ أَوْ يَغْفُو فَإِنْ أَرَادَ رَابِعَةً فَخُدُّوا عَلَىٰ يَدَيْهِ... **"Kim bir kan hakkı veya yaralanma ile karşı karşıya kalırsa üç şeyden birisini seçebilir: Ya kısas uygulanmasını, ya diyet**

¹ Bakara-178

***bedelini isteyebilir ya da affedebilir. Şayet dördüncü bir istekte bulunursa onu engelleyiniz.*"¹**

Ebu Hüreyre, Rasulullah (ﷺ)'den şunu rivayet etmektedir:

***... ولا عقارٍ عن مظلمة إلا زاده الله عزراً "Uğradığı bir zulme rağmen affeden kimsenin affından dolayı Allah izzetini artırır."*²**

Enes'ten: "*Dedi ki: Rasulullah (ﷺ)'e intikal edip de affetme isteğinde bulunmadığı hiçbir kısas olayı yoktur.*" Bu hadislerin tümü affetmenin caiz olduğunu göstermektedir. Karşılaştığı meselede Allah'ın hakkı olmadığı sürece hak sahibinin affetmesi durumunda hakimin de affetmesi gerekir. Hak sahibinden affetme kararının çıkması ile bir başka şeye gerek kalmaksızın hakim de suçluyu tamamen affeder. Bu türden olaylarda, kamuoyunun "güvenlik"ten kaynaklanan hakkı vardır, yani kamu davası söz konusudur, denilemez. Zira böyle bir iddiada bulunabilmek için, buna işaret eden bir delilin bulunması gerekir. Böyle bir delil ise yoktur. Sahabe (Allah onların hepsinden razı olsun) zamanında yapılan uygulamalara göre hak sahibi, saldırganı affettiği zaman ceza otomatikman kalkıyordu. Bu hususta Taberani şu olayı rivayet eder: "*Ali'ye, zimmilerden bir adamı öldüren müslüman bir kimse getirildi. Aleyhinde beyyineler (deliller) ortaya konuldu ve bunun üzerine, adamın*

¹ İbni Mace, K Diyat: 2613; Darimi K. Diyat: 2245; Ahmed b. Hanbel: 15780

² Ahmed b. Hanbel: 6908

öldürülmesini emretti. Ölen kişinin kardeşi gelerek: Ben onu affettim, dedi. Ali: Belki onlar seni tehdit ettiler, korkuttular ve vazgeçmeni istediler, deyince adam: Hayır. Ancak onun öldürülmesi kardeşimi geri getirmez. Bana bunu anlattılar, ben de razı oldum. dedi. Bunun üzerine Ali (ﷺ): Sen bilirsin. Ancak bizim zimmetimiz altında bulunan kimsenin kanı bizim kanımız, diyeti de bizim diyetimiz gibidir, dedi."¹

Bu olay, hak sahibi tarafından saldırganın affedilmesi durumunda cezanın kalkacağını göstermektedir.

Tazir ise, hakkında hadd veya keffaret bulunmayan bir suça uygulanan cezadır. Herhangi bir suç işlendiği zaman bakılır, şayet Allah tarafından belirli bir ceza konulmuşsa yani hadler kapsamına giriyorsa suç işleyen kimse, Allah'ın şeriatı tarafından belirlenen ceza ile cezalandırılır. Aynı şekilde muayyen bir keffaret ödemesi söz konusu ise, keffaret ödemeye zorlanır. Ancak suç, hadd kapsamına girmiyorsa ve Şari tarafından da keffaret belirtilmemişse tazir cezaları kapsamına girer. Fakat bedene karşı yapılan saldırılar için tazir yoktur. Çünkü bunların cezaları Şari tarafından açıklanmıştır.

Tazir cezaları cinayetlerden ve hadlerden farklıdır. Bu farklılıklar şunlardır:

1- Hadler ve cinayetlere ait cezalar Şari tarafından belirlenmiştir ve bağlayıcıdır. Herhangi bir şekilde değiştirilmeleri, azaltılmaları veya artırılmaları mümkün

¹ Taberenî

değildir. Tazir cezaları ise, aynen belirlenmemiş ve aynı olması da gerekmeyen cezalardandır.

2- Hadler ve cinayetler affedilemezler. Cinayetlerde hak sahibinin affetmesi dışında, hakim tarafından cezanın düşürülmesi de mümkün değildir. Tazirler ise böyle değildir. Affedilebilirler ve ceza kaldırılabilir. Zira Rasullullah (ﷺ) kendisine: “Şüphesiz ki bu taksimat, Allah için istenilen bir paylaşım değildir” diyen bir kimseye tazir uygulamamıştır. Oysa bu sözü söyleyen kimse, cezalandırılmayı gerektiren bir suç işlemiştir.

3- Cinayetler ve hadler, insanların değişmesi ile değişmez. Delillerin genelliğinden dolayı cinayetler ve hadler karşısında, insanların hepsi eşittirler. İnsanların değişmesi ile tazir cezalarının değişmesi ise caizdir. Tazir cezalarında daha önce suç işlememiş olma ve iyi hal gibi durumlar dikkate alınır.

Aişe (r.anha)'dan: Rasullullah (ﷺ) şöyle buyurdu:

أَقْبِلُوا دَوِي الْهَيْئَاتِ عَثْرَاتِهِمْ إِلَّا الْحُدُودَ “**Dürüstlüğü ile (şüpheli durumu bilinmeyen) tanınan kimselerden had cezaları dışında kalan hataların hükmünü düşürünüz**”¹

Hadiste yer alan **إِلَّا الْحُدُودَ** kelimesinden kasıt, onların Allah'ın emirlerine ve yasaklarına aykırı davranışlarda bulunmalarıdır. Bunun delili ise hadiste yer alan "**hadler müstesna**" ifadesidir. Bu ifade, kastedilen anlamın karinesidir.

¹ Ebu Davud, Hudud 3803

Enes b. Malik'ten: Nebi (ﷺ) dedi ki:

النَّاصِرُ كَرِشِي وَعَيْبَتِي وَالنَّاسُ سَيَكْتُرُونَ وَيَقْلُونَ فَأَقْبَلُوا مِنْ مُحْسِنِهِمْ وَتَجَاوَزُوا
عَنْ مُسِيئِهِمْ "Ensar dayanağımdır, sırdaşımdır. İnsanlar
sayıca artarken onlar azalacaklardır. Öyleyse onlara iyi
yapışın, kusurlarını da affedin."¹

Yine bu hadiste yer alan وَتَجَاوَزُوا عَنْ مُسِيئِهِمْ kelimesinden kasıt affetmektir. الْمَسِيءُ kelimesi ise günah işlemeyi de kapsar. Zira masiyet, kötü bir şeydir.

Bu açıklamaların tümü insanların durumlarının ve içerisinde buldukları ortamların değişmesi ile tazir cezalarının da değişebileceğini göstermektedir. Aynı suç işleyenlerden biri, hapis cezası ile; bir başkası azarlama ile; diğeri ise kınama ile cezalandırılabilir.

Muhalefet, yöneticinin çıkardığı emirlere karşı gelenlere verilen cezalardır. Emrin çıktığı kaynağın halife, yardımcıları, amiller valiler gibi emirler çıkarma yetkisine haiz yönetici sınıfından sayılan otorite sahibi kimselerin herhangi biri olması durumu değiştirmez. Çıkarılan bir emre muhalefet edilmesinden dolayı verilen bu cezaya "muhalefet cezası" denir. Aynı şekilde bu isim, yöneticinin emrine muhalefete delalet eden fiil için de kullanılır. Yani hem fiil hem de ceza için aynı ifade kullanılır. Muhalefet cezalarının diğer cezalar gibi sayılması da Şari'nin emrinden kaynaklanmaktadır. Çünkü yöneticinin emrine muhalefet etmek, masiyet kapsamına

¹ Buhari K. Menakıb 3517; Müslim K. Fedailü's Sahabe 4565, Tirmizi K. Menakıb 3842; Ahmed 12339

giren hususlardandır. Yüce Allah ayette: **أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا** "Allah'a itaat edin. Rasul'e ve sizden olan emir sahiplerine de"¹ diyerek açıkça, emir sahiplerine itaat edilmesini emretmiştir. Hadislerde de emir sahiplerine itaat edilmesi emredilmiştir.

Ümmü'l Husayn el-Ehmesiyye, Nebi (ﷺ)'den şöyle işittiğini söyler:

وَأَسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَإِنْ أَمَرَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ مُجَدَّعٌ مَا أَقَامَ فِيكُمْ كِتَابَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ *"Aranızda Allah Azze ve Cellenin kitabıyla hükmettiği sürece başınızdaki Habeşli bir köle bile, olsa emir sahibine itaat ediniz."*²

Enes'den Nesi (رضي الله عنه) şöyle dedi:

اسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَإِنْ اسْتُعْمِلَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ كَانَ رَأْسَهُ زَبِييَةً *"Başı simsiyah Habeşli bir köle başınıza emir olarak tayin edilse bile dinleyin ve itaat edin."*³

Bu hadisler emir sahibine itaat etmenin farziyetine delildir. Emirlik yapan kimsenin vali veya amil olması durumu değiştirmez. Ebu Seleme b. Abdurrahman'ın, Ebu Hüreyre'den işittiği bir hadiste Nebi (ﷺ) şöyle buyurmaktadır:

مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَمَنْ أَطَاعَ أَمِيرِي فَقَدْ أَطَاعَنِي *"Kim bana itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Bana isyan eden, Allah'a isyan etmiş"*

¹ Nisa; 59

² Ahmed b Hanbel 12052

³ İbni Mace K. Cihad: 2851

***olur. Emîrime itaat eden bana itaat etmiş, isyan eden de bana isyan etmiş olur.*"¹**

Bir başka rivayet ise şöyledir:

***... وَمَنْ يُطِعِ الْأَمِيرَ فَقَدْ أَطَاعَنِي... "Emîre itaat eden bana itaat etmiş olur. Emîre isyan eden bana isyan etmiş olur."*²**

Bu hadislerin tümü, yöneticiye muhalefetin günah olduğunu göstermektedir. Bu nedenle yöneticinin emrine muhalefet edenlere karşı, cezai yaptırım vardır. Ancak Şari, bu türden cezaların miktarını tayin etmemiş, miktarını belirlemeyi hakime bırakmıştır. Yöneticinin de karşılaştığı masiyetle ilgili olarak, ceza belirleme hakkı vardır. Bu nedenle bazı fakihler, tazir cezalarını muhalefet cezaları kapsamında değerlendirmişlerdir. Çünkü bu türden cezaların miktarı, Şari tarafından belirlenmemiştir. Ancak doğru olan bunların, tazir cezaları kapsamında değerlendirilmesidir. Muhalefet kapsamına giren cezalar, Allah'ın emrine karşı gelmek değildir. Tazir, Allah'ın emir ve yasaklarına karşı gelenlere verilen bir ceza iken muhalefet, böyle değildir. Ancak bu türden cezalar kendisine itaat edilmesi emredilen bir yöneticiye itaatsizlikten dolayı, Allah'ın emrine muhalefet sayılır. Bu nedenle de ceza miktarı yalnızca yönetici tarafından belirlenir, emirlere ve yasaklara muhalefet ettiği kadarı ile cezalandırılır. Özetle muhalefet kapsamında değerlendirilen cezaların tümü yalnızca şeriat tarafından kendisine tanınan

¹ Buhari Ahkâm; 6604

² Müslim K. İmara: 3418

yetkilerden dolayı yönetici tarafından çıkartılan emir ve yasaklara karşı gelinmesi ile ilgili suçları ilgilendirir.

Burada bilinmesi gereken husus şudur: Yönetici tarafından çıkartılan emirler, ister yapılması isterse yapılmaması gereken hususlarla ilgili olsun, görüş ve icthadı ile şeriat tarafından tanınan yetkilerle sınırlıdır. Bunlar da beytülmalın idaresi, şehirler kurulması, ordunun düzenlenmesi gibi işlerdir. Bu türden işlerde şeriat, yöneticiye, görüş ve icthadı ile birtakım şeyleri emretme, birtakım şeyleri de yasaklama yetkisi vermiştir. İşte bu türden işlerde aykırı davranışlar, muhalefet kapsamına giren cezalardandır. Buradaki uygulama şu hadise istinaden yapılır:

"Kim emire isyan ederse bana isyan etmiş olur."¹ وَمَنْ يَعْصِ الْأَمِيرَ فَقَدْ عَصَانِي

Muhalefet kapsamına giren hususlar işte bunlardır. Bunların dışında kalan hususlar, müminlerin emîri tarafından emredilmiş olsa bile, bu kapsama girmez. Bu nedenledir ki halife bir helalı, haram veya bir haramı helal, mendup veya mübah olan bir hususu farz veya mekruhu haram haline getiremez. Böylesi bir durumda itaat etmek de vacip değildir. Mübah ya da mendub olan bir şeyi, zorunlu hale getirdiği zaman itaat edilmez ve emirlerine itaat etmemek de suç sayılmaz. Mekruh olan bir şeyin yapılmasını yasakladığı zaman mekruhu haram haline getirmiş olur. Aynı şekilde haramı mübah, mübahı da

¹ Müslim K. İmara: 3418

haram haline getirmesi caiz değildir. Çünkü bu durumda haramı helal, helalı da haram haline getirmiş olur. Üstelik Kur'an'da sarıh bir şekilde yer alan bu husus, genel bir ifade ile gelmiş olmasından dolayı, halifeyi de dışındakileri de kapsar. Ancak şeriatın, halifeyi görüşü ve ichtihadı ile yerine getirmede yetkili kıldığı hususlarda, emretme ve yasaklama hakkı vardır. Bu nedenle muhalefet cezaları, tek bir hususla, yöneticinin görüş ve ichtihadı ile düzenlemesi gereken iş türleri ile sınırlıdır.

Ceza türleri bunlardan ibarettir. Bunların dışında bir başka ceza türü yoktur. İnsandan kaynaklanan ve cezalandırılmayı gerektiren her fiil, bu dört grup ceza türlerinden birinin kapsamına girmektedir. Çünkü cezalandırılmayı gerektiren bir fiil ya şeriatın doğrudan miktarını tesbit ettiği bir cezadır, ya şeriatın doğrudan doğruya miktarını tesbit etmediği bir cezadır, ya da insan bedenine karşı işlenmiş bir suçtur. Bu üç tür fiile ilave olarak bir de yöneticinin emirlerine karşı işlenen suçlar vardır. İşte dört çeşit suç türü bunlardır. Bunların detayları, dört bölüm halinde açıklanacaktır.

